

Ermeni kimliği üzerine

Pazar 16 Temmuz 2006, yazan [Hrant Dink](#)

Ermeni'nin "Türk"ü

Agos'tan 23 Ocak 2004 Sayı 408 - Ermeni kimliği üzerine (6)

Küresel ve evrensel değerlerin yerel değerleri tahakküm altına aldığı çağımızda, kültürel kimliğini tam anlamıyla yaşamak bir yana, kimliğini bir nebze yaşatabilmek için dahi Diasporanın özel çaba göstermesi gerekir.

Bu özel çabanın ise her zaman için özel nedenlere ve araçlara ihtiyacı vardır.

Ermeniler ve Yahudiler bu özel nedenlere sahip Diasporanın bilinen iki klasik örnekleridir.

Her ikisinin de özel nedeni aynıdır... Soykırımı uğramış olmak.

Dolayısıyla onlara kimliklerini korumayla ilgili insanlığın tanıdığı hak bir miktar ayrımcı ve pozitif durumda olmalıdır.

Hakikaten de, Yahudiler bu pozitif hakkı layıkıyla kullanabilmiş ve kimliklerini korumada onlara bahşedilen toleransı çok iyi değerlendirerek, dini inanışlarından aldıkları "Tanrının ayrıcalıklı halkı" ünvanını dünyadan aldıkları "Yeryüzünün ayrıcalıklı halkı" noktasına kadar taşımışlardır.

Ne var ki aynı durum Ermeni halkı için sözkonusu olmamıştır.

***

Dünya Yahudi soykırımına karşı gösterdiği hassasiyeti Ermeniler'den esirgemiş, bu ise Ermeni kimliğinde en büyük tahribatın yaşanmasına sebep olmuştur.

"Hakkı esirgenmiş Ermeniler" bundan böyle kimliğini "Gerçekleri talep etme inad"ı üzerinden yaşamaya çabalamış, gelinen noktada da bu inat Diaspora Ermeni kimliğinin temel düsturu haline dönüşmüştür.

Diasporanın ilk kuşakları için ayakta kalabilmenin, tükenmemenin adı olan bu inat, üçüncü ve dördüncü kuşaklarla birlikte gerçekleri dünyaya kabul ettirme inadına dönüşmüştür.

İşte bu inadın ortaklaşmış hali Ermeni Diasporasının ruhsal pozisyonunu yansıtır.

Bu ruhu sürekli tutmak ise Ermeni kimliğini yaşatmanın temel aracı durumundadır.

***

Dünyanın gerçekleri hâlâ kabul etmemiş olması bir yana, Ermeni kimliğini asıl tahrip eden, Türkler'in bu konuda kıllarını bile kıpırdatacak bir yaklaşım içinde olmamalarıdır.

Nitekim kıyaslandığında görülecektir ki, Yahudiler'in bugünkü seviyeye erişmesinde asıl etken kendi becerilerinden ziyade, onlara soykırım uygulayan Alman halkının sonradan oynadığı şefkatli roldür.

Soykırım sorumluluğunu üstlenen Almanlar'ın Yahudiler'den özür dilemesiyle birlikte bu halk yaşadığı travmayı üzerinden atarak ruh sağlığına kavuşmuş ve ancak bundan sonra kültürel kimliğinin açılımlarını sağlayabilmiştir.

Ne var ki Ermeni halkının travmatik hastalığı hâlâ sürmektedir ve kimliği asıl kemiren ve tüketen de bu sağlıksız ruh halidir.

***

Ermeni kimliğini analiz ederken "İslam" ve "Türk" olgularının bu kimlik üzerinde oynadığı rolün hakkını teslim etmek gerekir.

Sonuçta Ermeniler'in bin yılı aşkın süre İslamla ve Türklerle yaşanmış bir biraradalığı mevcuttur.

Öyle ki, Ermenileri Batılı Hıristiyanlar'dan ayıran önemli özelliklerden biri, onların öteden beri İslamlarla birlikte yaşamış olmalarıdır. Batılı Hıristiyanlar daha ziyade Hıristiyan-Hıristiyan'a yaşarken, Ermeniler çoğu kez İslamlarla yan yana, kimi zaman da iç içe yaşayarak farklı bir deneyimin sahibi olmuşlardır.

Bugünün güncel tartışmalarında çok söylenegeldiği gibi Avrupalı Hristiyanlar, Müslümanlar'ın da içinde yer aldığı çokkültürlü bir yaşam biçimine henüz yeni yeni adapte olurken, Ermeniler Doğudaki Hristiyan milletler gibi (Süryaniler, Keldaniler v.s) bu realiteyi iyi ve kötü yönleriyle uzun süre yaşamışlardır. Dolayısıyla asırlar süren bu İslamla biraradalığın Ermeni kimliğinin şekillenmesinde de yadsınamaz bir rolü elbette olacaktır ancak Ermeni kimliğinin bugünkü yapısını şekillendiren ve Ermeni kimliğinde bir tür kanserojen tümör işlevi gören asıl etken "Türk" olgusudur.

***

Ermeni'nin ve Türk'ün birbirleriyle ilişkileri ve birbirlerinden etkileşimleri öyle iki kelimeyle geçiştirilecek bir sıradanlıkta değildir. Asırlar süren ilişkilerde birbirinden alınan o kadar çok iyi ve kötü kimlik donanımları sözkonusudur ki, kimi zaman davranış biçimlerinde birini diğerinden ayırmak hayli güçtür. Yaşanılan birliktelik öylesine derindir ki bu birlikteliğin bozuluşunu ihanet olarak tanımlamak her iki tarafın da kullandığı karşılıklı bir argümandır. Ermeni milletini Sadık millet olarak adlandıran ancak daha sonra ihanet ettiklerini iddia eden Türk görüşü karşısında, Ermeniler 1915'te yaşananları salt bir halkın topluca imhası olarak yorumlamaz, bunun aynı zamanda asırlar süren ilişkiye ihaneti de içinde barındırdığını belirtirler.

Türk-Ermeni ilişkisinin günümüzde geldiği nokta ise şudur: Ermeniler ve Türkler birbirlerine bakışlarında klinik iki vaka durumundadırlar. Ermeniler travmalarıyla, Türkler de paranoyalarıyla. İçinde debelendikleri bu sağlıksız halden kurtulmadıkça -Türkler belki değil ama- Ermeniler'in kendi kimliklerini sağlıklı şekilde yeniden yapılandırmaları mümkün gözükmemektedir. Özellikle Türkler 1915'e bakışlarında empatik bir yaklaşıma girmedikçe Ermeni kimliğinin sancılı kıvransı devam edecektir.

***

Sonuçta görülüyor ki işte "Türk" Ermeni kimliğinin hem zehiri, hem de panzehiridir. Asıl önemli sorun ise Ermeni'nin kimliğindeki bu Türk'ten kurtulup kurtulamayacağıdır.

"Türk"ten kurtulmak

Agos'tan 30 Ocak 2004 Sayı 409 - Ermeni kimliği üzerine (7)

Ermeni kimliğinin "Türk"ten azad olmasının görünür iki yolu var. Bunlardan biri, Türkiye'nin (devlet ve toplum olarak) Ermeni ulusuna karşı empatik bir tutum içine girmesi ve nihayetinde Ermeni ulusunun acısını paylaştığını belli edecek bir anlayış sergilemesidir.

Bu tutum hemen olmasa da, zaman içinde "Türk" unsurunun Ermeni kimliğinden uzaklaşmasına yol açabilir.

Ne var ki bu şıkın gerçekleşmesi şimdilik zor bir olasılık.

İkinci yol ise bizzat Ermeni'nin "Türk"ün etkisini kendi kimliğinden atması.

İlkinde göre bu ikincisi, daha bir kendi iradesi ve inisiyatifine bağlı olduğundan, gerçekleşme ihtimali daha fazla.

Esas olarak tercih edilmesi gereken yol da budur.

***

Ermeni dünyasının bunu nasıl başarabileceği ise tamamiyle mevcut duruma yeni bir anlayışla bakabilmesiyle ilişkilidir.

1915'e bakmak örneğin...

Ermeni dünyası yaşadığı tarihi dramın gerçekliğinin farkındadır ve bu gerçeklik bugün dünya ülkelerinin ya da Türkiye'nin kabul edip etmemesiyle değişecek değildir. Onlar kabul etmese de Ermeni ulusunun vicdanında olan bitenin adı başından beri kazanmıştır. Dolayısıyla Dünya'dan ne de Türkiye'den bu gerçekliğin tanınmasını beklemek Ermeni dünyasının yegâne hedefi olamaz.

Gayrı herkesi kendi vicdansızlığıyla başbaşa bırakma zamanı gelip de geçmiştir.

***

Bu gerçekliği kabul edip etmemek esasen herkesin kendi vicdani sorunudur, bu vicdan da temelini bizatihi insanlık denilen ortaklığımızdan -"İnsan" kimliğimizden- alır.

Dolayısıyla gerçeği kabul edenler, asıl olarak kendi insanlıklarını arındırırlar.

Ermeni kimliğinin sağlığını Fransız'ın, Alman'ın, Amerikalı'nın ve ille de Türk'ün soykırımı kabul edip etmemesine endeksli bir durumda bırakmak, Ermeni dünyasının artık terk etmesi gereken bir hatadır.

Gayrı bu hatadan uzaklaşmanın ve "Türk"ü Ermeni kimliğindeki bu etkin rolünden ötelemenin zamanı gelip de geçmiştir.

Ermeni kimliğinin çektiği bunca sancı artık yeterlidir, sancıyı bundan böyle biraz da insanlık denen aleme terketmek gerekir.

***

Kimliksel dinginliğini "Türk"ün olumsuz ve kayıtsız varlığına kilitleyen Ermeni dünyasının, tüm ortak performansını dünya üzerinden "Türk"e baskı uygulamaya ve soykırımı kabul ettirmeye ayırması, ne yazık ki kimliğin uyanışını erteleyen koca bir zaman kaybından başka bir şey değildir.

Ermeni dünyası, kimliğinin geleceğine bundan böyle, öylesi kavramlar yüklemelidir ki bu kavramlar bu ulusun körelmiş üretim yeteneğini tekrar fişekleyebilecek iticilikte olsun.

İşte bu nedenle, "Kendi acısını sırtlayacak ve gerekirse mahşere kadar da onuruyla kendisi taşıyacak" bir anlayışı Ermeni kimliğine hakim kılmak en temel yönelim olmalıdır.

Aksi durumda Ermeni dünyası kendini başkalarının gerçeği kabul edip etmeme insafına zincirlemiş olur ki...

Bu da gerçek tutsaklığın ta kendisidir.

***

Ermeni dünyasının kendisini "Türk"ten kurtardığında, kimliğinde bir boşluk yaşayacağını ve özellikle de Diaspora Ermenileri'nin kimliksel çözünürlüğünün hız kazanacağını sananlar aldanırlar.

Ermeni kimliğinde "Türk"ten geriye kalacak boşluğu dolduracak çok daha yaşamsal bir olgu sözkonusudur o da bizatihi bağımsız Ermenistan devletinin varlığıdır.

Bundan onbeş yıl önce var olmayan bu yeni heyecan, artık her türlü etkinin ve etkenin üstünde Ermeni kimliği üzerinde büyük bir rol oynamaya namzettir.

Ermeni dünyasının geleceğini, bu minik ülkenin gelecekteki refahına ve içinde yaşayanların mutluluğuna endekslemesi aynı zamanda kendi kimliğini rahatsız eden sancılardan kurtuluşunun da bir işareti olacaktır.

***

Ermeni kimliğinin "Türk"ten kurtuluşunun yolu gayet basittir:

"Türk"le uğraşmamak...

Ermeni kimliğinin yeni cümlelerini arayacağı yeni alan ise artık hazırdır:

Gayrı Ermenistan'la uğraşmak.

Ermenistan'la tanışmak

Agos'tan 13 Şubat 2004 Sayı 411 - Ermeni kimliği üzerine (8)

"Türk"ten boşalacak o zehirli kanın yerini dolduracak temiz kan, Ermeni'nin Ermenistan'la kuracağı asil damarında mevcuttur.

Yeter ki bu mevcudiyetin farkında olunsun.

Bu farkındalığın asıl sorumlusu ise Diaspora'ya yayılmış Ermenilerden ziyade Ermenistan yönetimleridir. Ermenistan hükümetlerinin sorumluluklarının bilincinde olmaları ve gereğini yerine getirmeleri aslolandır.

***

Ne var ki 12 yıllık bağımsızlık döneminde Diaspora ile Ermenistan ilişkilerine bakıldığında, Ermenistan hükümetlerinin henüz bu sorumluluğun bilincine yeterince varmadıkları görülür. Birkaç gösterişli "Pan Armenian Buluşması" dışında işlevsel bir "Diaspora-Ermenistan buluşması" mekanizması dahi kurulamamıştır.

Ermenistan'ın Diaspora ile ilişkileri bazen Diaspora'nın bazen de Ermenistan'ın inisiyatifinde ağır aksak yürütülmüş, kalıcı ve daha ziyade Ermenistan merkezli bir kurumlaşmaya gidilememiştir.

***

Oysa Ermenistan'ın çoktan özel ve çok güçlü bir Diaspora Bakanlığı kurmuş olması gerekirdi. Bu bakanlık sayesinde de dünyanın en ücra köşelerine dahi dağılmış ve dağılacak tek Ermeni bireyinin dahi nasıl kucaklanabileceği temel bir kaygıya dönüştürülebilir, sonrasında bu kaygı doğrultusunda hareket edilir ve buna göre projeler geliştirilebilirdi.

Bunun yapılmamış olması hâlâ büyük bir eksik olarak gözüküyor. Bu kaygısızlığıyla Ermenistan kendisinin ne denli bir ana kök olduğunun farkında değil ki Diasporadakiler'e de bunu hissettirebilsin.

Bu da gösteriyor ki Ermenistan elbette layık ama Ermenistan yönetimleri henüz Diasporalıya layık değil.

***

Ermenistan'ın Diasporalı bireyle kuracağı birebir ilişkinin Diaspora Ermeni'sinin kimliğinde ve kimliğin yeni cümlelerinin kuruluşunda oynayacağı rol çok büyüktür ve tartışmasıdır.

Bugün Diaspora'da açık tutulan Ermeni okullarının, dil kurslarının, sosyal ya da kültürel kurumların ya da diğer tüm kollektif faaliyetlerin yegane amacı Ermeni kimliğini yeni kuşaklara taşımak, korumak ve mümkünse geliştirmektir. Bu amaç için milyonlarca dolar harcanır. Sonuçta elde edilen, bilinen ama konuşul(a)mayan bir dil ile arada bir kilisesine giden ama o kadarla yetinen bir kimliktir.

Oysa diğer taraftan öyle bir gerçek vardır ki bunun gereğini yerine getirmek artık kaçınılmazdır.

O da Ermenistan'la Diasporalı'nın kuracağı moral diyalogun bizatihi kendisinin en doğal okul olduğudur.

***

Diasporalı gencin bu okullarda okumamış, bu kiliselere gitmemiş olsa da bir kez Ermenistan denilen doğal okulla tanışması kimliği için çok şey ifade eder.

Diaspora gencine on yıllar içinde eğitimle ve kiliseyle verilen Ermeni kimliğiyle, o gencin Ermenistan'ı bir kez ziyaret ederek edineceği kimlik arasında ikincisinin lehine ağır basan bir köklülük söz konusudur.

Bu dediğimizin ne denli doğru olup olmadığını denemek o denli pahalı bir şey değildir. Bir kenara ayrılacak üç beş kuruşla bir gencin yıllık tatilinin 15 gününü Ermenistan sokaklarında geçirmesi pekala sağlanabilir.

***

Ermenistan'ı ziyaret eden ve öncesinde Ermeni kimliğinden bir hayli de uzak gözükken gencin, 15-20 günlük bu sürede edinmiş olduğu kimliğin nasıl damardan absorbe edildiği görülecektir.

Artık o dakikadan itibaren gencin bu kimliğini dünyanın neresinde yaşıyor olursa olsun unutmaması bir daha olanaksızdır.

Gayrı o kimlik ona damardan şırıngalanmıştır...

Dolayısıyla gençler için Ermenistan'a özel seyahat turlarının düzenlenmesi birincil derecede kimlik kazandırıcı faaliyettir. Bu çalışmalar ne pahasına olursa olsun her yerde yıllık programların başına alınmalıdır.

***

Ermeni kimliğin doğrudan Ermenistan'dan edinilecek cümleleri, kelimelerle anlatılamayacak denli zengin kazanımlardır.

Bu durum, saksıda yetiştirilmeye çalışılan narin bir bitkinin kendi toprağı, kendi suyu ve kendi güneşiyle

tanışmasına da benzetilebilir.
Denemesi bedavadır... Herkese önerilir.

[İngilizce versionu](#)